

Spis treści

Od autora	11
0. WSTĘP	13
01. Przedmiot i zadania językoznawstwa	13
02. Cele i zakres językoznawstwa ogólnego	15
03. Związki językoznawstwa z innymi dyscyplinami naukowymi	19
04. O pochodzeniu języka	25
ROZDZIAŁ 1. JĘZYK JAKO GŁÓWNY PRZEDMIOT JĘZYKOZNAWSTWA	31
1.1. Czym jest język?	31
1.2. Znak – znaczenie, rodzaje znaków	32
1.3. Język jako system znaków	39
1.4. Model komunikacji językowej	43
1.5. Współczesne sposoby komunikowania się	47
1.6. Funkcje języka	50
1.6.1. Interpretacja terminu „funkcje języka”	50
1.6.2. Język a społeczeństwo	52
1.6.3. Język a komunikacja	55
1.6.4. Język a działanie	60
1.7. Zakres pojęcia „język naturalny”	64
1.8. Części składowe systemu językowego	72
ROZDZIAŁ 2. FONOLOGICZNY SYSTEM JĘZYKA	77
2.1. Przedmiot fonologii	77
2.2. Fonet – podstawowa jednostka fonologii	78
2.3. Pojęcie systemu fonologicznego	80
2.4. Fonologia a fonetyka	83
2.4.1. Przedmiot fonetyki	83
2.4.2. Metody badań w fonetyce	84
2.4.3. Działy fonetyki	85
2.4.4. Podstawowe pojęcia fonetyki	87
2.4.5. Transkrypcja, transliteracja, alfabet fonetyczny	89
2.5. Prozodia jako dział fonologii	91
2.6. Warstwa brzmieniowa języka a komunikacja językowa	96
2.7. Szkoły fonologiczne	97
ROZDZIAŁ 3. GRAMATYCZNY SYSTEM JĘZYKA	101
3.1. Gramatyka	101
3.2. Znaczenie gramatyczne, forma gramatyczna	102
3.3. Podstawowe sposoby wyrażania znaczenia gramatycznego	105
3.3.1. Afiksacja	106
3.3.2. Wymiany głoskowe	107

3.3.3. Akcent	109
3.3.4. Supletywizm	110
3.3.5. Reduplikacja	111
3.3.6. Intonacja	112
3.3.7. Wyrazy posiłkowe	113
3.3.8. Szyk wyrazów	115
3.4. Pojęcie kategorii gramatycznej	117
3.4.1. Kategoria gramatyczna liczby	119
3.4.2. Kategoria gramatyczna przypadku	121
3.4.3. Kategoria gramatyczna klas nominalnych	123
3.4.4. Przegląd niektórych kategorii gramatycznych	126
3.5. Płaszczyzna morfologiczna	132
3.5.1. Morfologia jako gramatyka wyrazu	132
3.5.2. Morfem, morf, allomorf	133
3.5.3. Części mowy	134
3.6. Płaszczyzna składniowa	136
3.6.1. O przedmiocie składni	136
3.6.2. Zdanie jako podstawowa jednostka składniowa	138
3.6.3. Najnowsza interpretacja zdania	140
3.7. Gramatyczne typy języków	148

ROZDZIAŁ 4. LEKSYKALNO-SEMANTYCZNY SYSTEM JĘZYKA 157

4.1. Pojęcie systemu leksykalno-semantycznego	157
4.2. Leksykologia i semantyka (semazjologia)	159
4.3. Etymologia	163
4.4. O podstawowej jednostce systemu leksykalno-semantycznego	167
4.4.1. Leksem i wyraz	167
4.4.2. Typy znaczeń leksemów	169
4.4.3. Zmiany znaczeniowe leksemu	172
4.4.4. Rozwój semantyczny wyrazu	175
4.4.5. Między polisemią a homonią	180
4.5. Podstawowe relacje semantyczne	181
4.5.1. Homonimia – homonimy	182
4.5.2. Synonimia – synonimy	184
4.5.3. Antonimia – antonimy	187
4.5.4. Enantiosemia	190
4.5.5. Oksymoron	191
4.5.6. Hiponimia	192
4.6. Pole semantyczne	193
4.7. Stosunki systemowe w leksyce	196
4.7.1. Problem systemowości leksyki	196
4.7.2. Stosunki paradygmatyczne	198
4.7.3. Stosunki syntagmatyczne	201
4.7.4. Związki asocjacyjno-derywacyjne	201
4.7.5. Podsumowanie	203

ROZDZIAŁ 5. POŚREDNIE PŁASZCZYZNY JĘZYKOWE 205

5.1. Morfonologia	205
5.2. Słowotwórstwo	208
5.2.1. Słowotwórstwo synchroniczne	214
5.2.2. Słowotwórstwo diachroniczne	215
5.2.3. Słowotwórstwo a fleksja	218
5.2.4. Typy innowacji językowych	219
5.3. Frazeologia	219
5.3.1. Łączliwość wyrazów	219

5.3.2. Cechy typowe jednostek frazeologicznych	222
5.3.3. Pochodzenie frazeologizmów	226
5.3.4. Frazematyka jako frazeologia nadawcy	228
5.3.5. Frazeologia a językowy obraz świata	229
ROZDZIAŁ 6. WSPÓŁCZESNA WIEDZA O JĘZYKU	231
6.1. Geneza i podstawy teoretyczne językoznawstwa współczesnego	231
6.2. Strukturalizm	232
6.3. Gramatyka transformacyjno-generatywna	234
6.4. Kognitywizm	238
6.5. Językoznawstwo konfrontatywne	245
6.6. Dziedziny językoznawstwa zewnętrznego	248
6.6.1. Etnolingwistyka	248
6.6.2. Psycholingwistyka	250
6.6.3. Socjolingwistyka	254
6.7. Pragmatyka językowa	259
ROZDZIAŁ 7. KLASYFIKACJA JĘZYKÓW ŚWIATA	263
7.1. Zróżnicowanie języków	263
7.1.1. Zróżnicowanie genetyczne	263
7.1.2. Zróżnicowanie typologiczne	266
7.1.3. Zróżnicowanie socjalne i terytorialne	268
7.1.4. Zróżnicowanie geograficzne	270
7.2. Języki cywilizacji globalnych	271
7.3. Wielkie rodziny językowe świata	275
7.4. Przegląd języków indoeuropejskich	286
Prace cytowane i użyteczne (wraz ze skrótami)	309
Indeks zagadnień	313
Indeks nazwisk	319

bowiniego materiału teoretycznego w warunkach niewielkiego z reguły limitu czasu przeznaczanego na realizację kursu.

Tradycyjnych akademickich podręczników do językoznawstwa ogólnego nie jest dużo. Natomiast większość przeogromnej wiedzy na temat języka i lingwistyki zawiera się w specjalistycznych monografiach i opracowaniach przytaczających rozmaite wątki teoretyczne i badawcze. Oddzielnie poświęcać należy również leksykony, słowniki i encyklopedie wiedzy językoznawczej. Nie licząc klasycznych już opracowań (nawiasem mówiąc, od dłuższego czasu niedostępnych wobec braku wznowień) w ostatnich kilku latach ukazały się dwa znane mi nowe (i nowoczesnie przygotowane) kompendia skrypcyjne, a mianowicie Bobrowski (1996) oraz Łasicki i in. (2001). Książki te zostały napisane głównie dla studentów filologii polskiej uniwersytetów akademickich, których pracownikami są ich autorzy. Już ten fakt (a także niewielki nakład) powoduje, iż nie są one powszechnie dostępne.

Podręczników z zakresu językoznawstwa ogólnego przeznaczonych dla neofilologów (w tym dla studentów filologii rosyjskiej) praktycznie nie ma. Wydane w ostatnim czasie najnowsze prace przygotowane w językach wschodniosłowiańskich (m.in. Suprun 1983; Popowa 1987; Szajkiewicz 1995; Bileckij 1996; Semozinskij 1996; Koczergin 1999; Giruckij 2001; Susow 2001; Wendlin 2003; Norman 2004) w najlepszym razie służą tylko specjalistom. Nawet przy możliwości dotarcia do niektórych z nich przez